

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені
Михайла Бойчука

Факультет декоративно-прикладного мистецтва

(назва факультету)

Кафедра мистецтвознавства і мистецької освіти

(назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
діяльності

І.В. Петрова

(підпис) (ініціали, прізвище)

09 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 04.07. АКТУАЛЬНІ МИСТЕЦЬКІ ПРАКТИКИ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

(перший (бакалаврський)/другий (магістерський))

галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

(шифр і назва)

освітня програма Мистецтвознавство

(назва)

спеціальність В4 «Образотворче мистецтво та реставрація»

(шифр і назва)

тип дисципліни вибіркова

(обов'язкова/за вибором)

мова викладання українська

(українська/англійська)

ПОГОДЖЕНО

Керівник групи забезпечення освітньо-
професійної програми (для акредитованих ОПП та
акредитованих спеціальностей)

АБО

Керівник проєктної групи (для ліцензованих ОПП
та ОПП, набір на які здійснюється вперше)

Ольга СОСІК

(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО

Протокол засідання кафедри
Мистецтвознавства і мистецької освіти

(назва кафедри)

26.08.2025 № 1

Завідувач кафедри

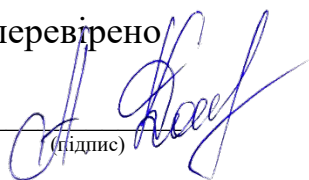
(підпис, ініціали, прізвище)

Робоча програма навчальної дисципліни «Актуальні мистецькі практики» для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем бакалавр за спеціальністю В4 «Образотворче мистецтво та реставрація». КДАДПМД ім. М. Бойчука. 26.08.2025. 14 с.

Розробник(и): ВАЙДА Мирослав, професор кафедри мистецтвознавства і мистецької освіти КДАДПМД ім. М. Бойчука

Робочу програму перевірено

Декан факультету _____

Дяченко А. В.

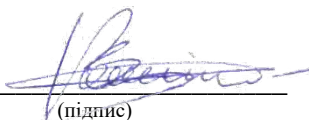
(ініціали, прізвище)

08.09.2025

Робоча програма розглянута та схвалена на засіданні науково-методичної ради факультету _____
декоративно-прикладного мистецтва
(назва факультету)

Протокол засідання НМР факультету 08.09.2025 №_1

Голова НМР факультету _____

Костюкова В. М.

(ініціали, прізвище)

1. **Опис навчальної дисципліни**

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів - 4	Галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»	Нормативна
Електронна адреса: https://kdidpamid.edu.ua/academy/robochi-programy-navchalnyh-dyscyplin-ta-inshi-navchalno-metodychni-materialy-kafedry-mystecztvoznavstva-i-mysteczkoyi-osvity/	Спеціальність: В4 «Образотворче мистецтво та реставрація»	Рік підготовки: 3-й
Загальна кількість годин – 120		Семестр
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 год. самостійної роботи студента – 3 год.	Освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень): «Бакалавр» (освітній рівень перший)	
		Лекції
		37 год.
		Практичні
		20 год.
		Семінарські
		-
Самостійна робота		
63 год.		
Індивідуальні завдання:		
Вид контролю: поточний підсумковий		
Форма контролю: диф. залік		

2. Мета та заплановані результати навчання

2.1. Мета вивчення навчальної дисципліни «Актуальні мистецькі практики» – формування у здобувачів вищої освіти цілісного уявлення про сучасні художні практики як систему теоретичних концепцій і практичних методів роботи з простором, об'єктом, тілом, середовищем і контекстом, а також набуття навичок аналізу, розробки та реалізації авторських мистецьких проєктів у межах актуального мистецтва.

2.2. Заплановані результати навчання модуля навчальної дисципліни

Внаслідок вивчення модуля навчальної дисципліни студент повинен бути здатним продемонструвати такі

програмні результати навчання:

ПРН 1. Застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу.

ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

ПРН 6. Застосовувати знання з композиції, розробляти формальні площинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках та матеріалах.

ПРН 8. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу.

ПРН 9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.

Вивчення модуля навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей

загальних:

ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

спеціальних (фахових, предметних):

СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.

СК 5. Здатність генерувати авторські інноваційні пошуки в практику сучасного мистецтва.

СК 7. Здатність адаптувати творчу (індивідуальну та колективну) діяльність до вимог і умов споживача.

СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.

СК 12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.

3. Передумови вивчення дисципліни

№ з/п	Навчальні дисципліни, вивчені раніше
1	Вступ до мистецтвознавства
2	Термінологія мистецтвознавства
3.	Історія мистецтва. Теорія мистецтва та аналіз творів.
4.	Соціологія мистецтва
5.	Філософія мистецтва
6.	Художня критика, арт-журналістика

4.Очікувані результати навчання

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни студент повинен бути здатним продемонструвати такі **результати навчання**:

знати:

- основні поняття, терміни та напрями актуальних мистецьких практик (інсталяція, об'єкт, перформенс, ленд-арт, відео-арт, реді-мейд тощо);
- історичні витоки та сучасний контекст розвитку актуального мистецтва;
- принципи роботи з простором, середовищем і глядачем у сучасних художніх практиках;
- специфіку взаємодії художнього об'єкта з контекстом і середовищем;
- основні методи трансформації предмета, простору та смислових значень у сучасному мистецтві;
- роль тілесності, перформативності та процесуальності в актуальних мистецьких практиках;
- особливості презентації та репрезентації сучасних мистецьких проєктів.

вміти:

- аналізувати сучасні мистецькі практики з урахуванням художнього, культурного та соціального контексту;

- формулювати та аргументувати власні творчі ідеї в межах актуального мистецтва;
- розробляти концепцію авторського мистецького проєкту (інсталяції, об'єкта, перформенсу тощо);
- працювати з простором, середовищем і матеріалом у процесі створення мистецького проєкту;
- застосовувати методи трансформації предметів і середовища з метою створення нового смислового поля;
- реалізовувати практичні художні завдання в індивідуальній та груповій роботі;
- презентувати та обговорювати результати власної творчої діяльності, здійснювати рефлексію та самооцінку.

5. Програма навчальної дисципліни

5.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назва модулів і тем	Кількість годин			
	усього	лек	практ	срс
Тема 1. Знайомство з художником. Відеопрезентація робіт автора. Дискусія	4	2		2
Тема 2. Вступ. Сучасні мистецькі практики: інсталяція, об'єкт, перформенс, відео-арт	8	2	2	4
Тема 3. Сучасні мистецькі практики: витоки та актуальний контекст	4	2		2
Тема 4. Тривимірність. Особливості сприйняття. Простір і взаємодія з ним	8	2	2	4
Тема 5. Інсталяція як художня практика: принципи побудови	8	2	2	4
Тема 6. Вихід за межі експозиційного простору. Ідея та реалізація	4	2		2
Тема 7. Ленд-арт. Робота в ландшафті. Просторові композиції	12	2	4	6
Тема 8. Предмет і трансформація. Художньо-смислове поле	8	2		6
Тема 9. Реді-мейд: «звільнення» предмета від утилітарності	12	4	2	6
Тема 10. «Зіштовхування» та «нашарування». Зміна смислів	4	2		2

Тема 11. Перформенс: тілесність, чуттєвість, перевтілення	8	2	2	4
Тема 12. Перформативні практики в середовищі	12	4	2	6
Тема 13. Відкрита кольорова структура. Живопис. Безпредметність	4	2		2
Тема 14. Живопис у контексті актуальних мистецьких практик	4	2		2
Тема 15. Трансформація середовища і змінений контекст. Презентація робіт	20	5	4	11
Усього годин	120	37	20	63

5.2. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми, її анотація	Кількість годин
		ДФН
1	Тема 1. Знайомство з художником. Відеопрезентація робіт автора. Дискусія. Презентація авторського художнього досвіду. Основні напрями творчої практики, коло проблем і методів. Формування комунікації між викладачем і студентами, окреслення логіки курсу. [1], [5], [10], [39].	2
2.	Тема 2. Вступ. Сучасні мистецькі практики: інсталяція, об'єкт, перформенс, відео-арт. Огляд основних форм актуального мистецтва, їхніх характерних ознак та міждисциплінарної природи. Поняття міждисциплінарності. Взаємодія з глядачем. [3], [6], [7], [10], [15], [19], [24]	2
3.	Тема 3. Сучасні мистецькі практики: витоки та актуальний контекст. Історичні та культурні передумови формування актуальних мистецьких практик. Зв'язок авангарду та сучасного мистецтва. [2], [3], [10], [13], [17], [19], [24], [27], [28], [29], [38]	2
4.	Тема 4. Тривимірність. Особливості сприйняття. Простір і взаємодія з ним. Поняття простору в сучасному мистецтві. Особливості сприйняття тривимірних форм. Взаємодія об'єкта, простору та глядача. [3], [4], [14], [35], [38]	2

5.	Тема 5. Інсталяція як художня практика: принципи побудови. Інсталяція як форма організації простору. Матеріали, масштаб, тимчасовість, взаємодія з середовищем. [3], [4], [14], [32], [33], [35], [38]	2
6.	Тема 6. Вихід за межі експозиційного простору. Ідея та реалізація. Мистецтво поза галереєю та музеєм. Публічний простір як середовище художньої дії. Проблеми реалізації та сприйняття. [2], [3], [4], [5], [8], [9], [15], [16], [36], [38]	2
7.	Тема 7. Ленд-арт. Робота в ландшафті. Просторові композиції. Ленд-арт як форма взаємодії з природним середовищем. Матеріальність, масштаб, екологічний та часовий виміри. [31], [32], [33], [34], [35], [38]	2
8.	Тема 8. Предмет і трансформація. Художньо-сміслові поле. Предмет як носій смислу. Трансформація функції та значення. Формування художньо-сміслового поля. [2], [3], [4], [5], [13], [14], [17], [18]	2
9.	Тема 9. Реді-мейд: «звільнення» предмета від утилітарності. Поняття реді-мейду, його роль у сучасному мистецтві. Зміна контексту як механізм сенсотворення. [1], [2], [3], [12], [13], [17], [18], [30]	4
10.	Тема 10. «Зіштовхування» та «нашарування». Зміна смислів Методи поєднання різних образів, матеріалів і значень. Принципи колажності, багатошаровості, інтерпретації. 4], [5], [13], [14], [17], [18], [32], [33], [35], [38]	2
11.	Тема 11. Перформенс: тілесність, чуттєвість, перевтілення Перформенс як форма художнього висловлювання. Тіло, дія, час, присутність. [2], [3], [4], [11], [15], [16], [17], [18], [22], [23], [27], [28], [32], [36], [37], [40]	2
12.	Тема 12. Перформативні практики в середовищі Взаємодія перформенсу з конкретним простором і контекстом. Інтерактивність-глядач як учасник. [11], [15], [16], [17], [18], [22], [23], [27], [28], [32], [36], [37], [40]	4
13.	Тема 13. Відкрита кольорова структура. Безпредметність Колір як самостійний художній елемент. Безпредметні та абстрактні практики в сучасному мистецтві. [1], [2], [3], [10], [13], [17], [19], [24], [27], [28], [29], [38], [39]	2

14.	Тема 14. Живопис у контексті актуальних мистецьких практик Роль живопису в системі сучасного мистецтва. Переосмислення традиційних медіа. [10], [13], [17], [19], [24], [27], [28], [29], [38], [39]	2
15.	Тема 15. Трансформація середовища і змінений контекст. Презентація робіт Середовище як художній матеріал. Підсумки курсу, аналіз реалізованих проєктів. [3], [4], [14], [32], [33], [35], [38]	5
Усього годин		37

5.3. Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		ДФН
1.	Тема 2. Вступ. Сучасні мистецькі практики: інсталяція, об'єкт, перформенс, відео-арт. Обговорення творчих інтересів здобувачів освіти. Формування початкових ідей майбутніх практичних проєктів, визначення тем і форматів реалізації.	2
2.	Тема 4. Тривимірність. Простір і взаємодія з ним. Робота з ескізами майбутніх просторових робіт. Аналіз композиційних рішень та просторових сценаріїв.	2
3.	Тема 5. Інсталяція як художня практика. Розробка інсталяційних проєктів: макети, ескізи, вибір матеріалів, обґрунтування концепції.	2
4.	Тема 7. Ленд-арт. Робота в ландшафті. Створення просторових композицій у ландшафті. Практична робота з середовищем, фіксація процесу та результату.	4
5.	Тема 9. Реді-мейд як художній метод. Створення об'єктів на основі знайдених предметів. Робота з контекстом і новими смисловими акцентами	2
6.	Тема 11. Перформенс: тілесність і чуттєвість Експериментальні перформативні дії. Робота з тілом, рухом, жестом, простором.	2
7.	Тема 12. Перформативні практики в середовищі. Підсумкове практичне заняття: реалізація перформативних дій у середовищі.	2

8.	Тема 15. Трансформація середовища. Презентація робіт Презентація та обговорення студентських робіт. Рефлексія, аналіз результатів навчальної діяльності	4
Усього годин		20

5.4. Самостійна робота

№ з/п	Найменування робіт (теми)	Кількість годин	Вид контролю
1	Тема 1. Знайомство з художником. Відеопрезентація робіт автора. Дискусія	2	поточний
2	Тема 2. Вступ. Сучасні мистецькі практики: інсталяція, об'єкт, перформенс, відео-арт	4	поточний
3	Тема 3. Сучасні мистецькі практики: витоки та актуальний контекст	2	поточний
4	Тема 4. Тривимірність. Особливості сприйняття. Простір і взаємодія з ним	4	поточний
5	Тема 5. Інсталяція як художня практика: принципи побудови	4	поточний
6	Тема 6. Вихід за межі експозиційного простору. Ідея та реалізація	2	поточний
7	Тема 7. Ленд-арт. Робота в ландшафті. Просторові композиції	6	поточний
8	Тема 8. Предмет і трансформація. Художньо-сміслові поле	6	поточний
9	Тема 9. Реді-мейд: «звільнення» предмета від утилітарності	6	поточний
10	Тема 10. «Зіштовхування» та «нашарування». Зміна смислів	2	поточний
11	Тема 11. Перформенс: тілесність, чуттєвість, перевтілення	4	поточний
12	Тема 12. Перформативні практики в середовищі	6	поточний
13	Тема 13. Відкрита кольорова структура. Безпредметність	2	поточний
14	Тема 14. Живопис у контексті актуальних мистецьких практик	2	поточний

15	Тема 15. Трансформація середовища і змінений контекст. Презентація робіт	11	поточний
Усього годин		63	Диф.залік

6. Засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування

Під час викладання курсу використовуються наступні методи навчання:

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій, пояснення, розповідь, бесіда.
- Наочні: ілюстрація, демонстрація, презентація.

За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, репродуктивно-варіативні, пошукові, творчі, проблемно-пошукові, інтегративні.

За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з ілюстративним матеріалом.

2. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).
- Добір додаткового теоретичного та ілюстративного матеріалу.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи діагностики:

методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.

методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування; реферативно-дослідницька курсова робота.

Методи творчо-пошукового контролю: творчо-пошукове тестування; аналіз варіативності пошукових ескізів; аналіз образно-емоційної складової проектної графіки.

методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Форми контролю	Максимальна кількість балів
Виконання практичних завдань	8 x 10 бали = 80 балів
Презентація робіт	1 x 20 бали = 20 балів
Всього	100

8. Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти

Практична робота оцінюється за критеріями:

- якість виконання навчально-практичних робіт (дотримання технологічної послідовності, охайність в роботі);
- продуктивність праці у процесі виконання практичних завдань;
- культура праці у процесі навчання;
- технологічна дисципліна;
- здатність і бажання вносити в процес навчання нове, оригінальне.

Самостійна робота оцінюється за критеріями:

- вміння студентів орієнтуватися в інформаційних потоках;
- працювати з ілюстративними та теоретичними джерелами;
- підбирати та узагальнювати матеріали, необхідні для вирішення визначеного кола завдань;
- уміння самостійно обирати способи і засоби виконання роботи;
- здатність самостійно приймати раціональні рішення і нести за них відповідальність;
- якість і повнота виконаної роботи;
- здатність до раціоналізаторства і винахідництва;
- дотримання технологічного процесу при виконанні практичних завдань;
- здійснення ефективного самоконтролю і саморегулювання в навчальній діяльності.

8.1 Розподіл балів, які отримують студенти

Розподіл балів за 100-бальною шкалою (6-й семестр)	
Поточний контроль (ПК)	
Форми поточного контролю змістових модулів	Максимальні бали за виконані завдання
Тема 2. Вступ. Сучасні мистецькі практики: інсталяція, об'єкт, перформенс, відео-арт.	15
Тема 4. Тривимірність. Простір і взаємодія з ним.	5
Тема 5. Інсталяція як художня практика.	5
Тема 7. Ленд-арт. Робота в ландшафті.	10
Тема 9. Реді-мейд як художній метод.	10
Тема 11. Перформенс: тілесність і чуттєвість	10

Тема 12. Перформативні практики в середовищі.	10
Тема 15. Трансформація середовища. Презентація робіт	35
Разом за дисципліну	100

8.2 Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Робоча програма навчальної дисципліни «Актуальні мистецькі практики» для здобувачів вищої освіти за першим освітнім ступенем (освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр») за спеціальністю В4 «Образотворче мистецтво та реставрація» КДАДПМД ім. М. Бойчука. 2024. 17 с.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Соловійов О. Premonition: «The Ukrainian Art Now». Київ: ArtHuss, 2019. 121

2. Берд М. 100 ідей, що змінили мистецтво / пер. з англ. Київ: ArtHuss, 2019. С. 156–157.
3. Гомперц В. «Що це взагалі таке? 150 років сучасного мистецтва в одній пілюлі»; пер. з англ.: Л. Белея, І. Зайцевої, А. Корягіної. Київ: ArtHuss, 2017. 528 с. (UkrainianArtBook)
4. Копилова Н., Сапунова М. Принципи деконструкції у сучасному візуальному мистецтві: український досвід. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Одеса, 2024. Випуск 49. С. 217-2223.
5. Арсенале 2012. Подвійна гра українські та польські художники у Спеціальному проєкті Arsenale 2012. Паралельна програма Титульний Проєкт прадавні форми актуальний погляд. / заг. Ред.: Н. Заболотна, О. Соловійов; випуск. Ред.: В. Бурлака в; упоряд.: І. Кавалуччі, М. Гуджиевський, К. Павелек, І. Заболотний, Д. Брежнєва, О. Мельник, В. Величко, С. Савчук; пер. з англ.: Л. Бабій, О. Козлова. Київ, 2012. С.232-235, 168–170.
6. Петров В.О. Епатаж у мистецтві ХХ століття // Культура та мистецтво. 2013.
7. Скиба Ю. Ю. Мистецтво перформансу як спосіб життя. Молодий вчений. 2019. № 11 (75).
8. Erika Fischer-Lichte. The Transformative Power of Performance: A New Aesthetics. Trans. Saskya Iris Jain. London: Routledge, 2008. 240 p.
9. Абрамович М. Пройти крізь стіни. Автобіографія. Під новою редакцією, 2020. 440 с.
10. Арнольд Д. «Говорить та показує мистецтво. Що поєднує шедеври палеоліту, епоху Відродження та перформанси»? / Манн, Іванов та Фербер, 2018.
11. Алфьорова З. Перформанс як візуальне мистецтво. Вісник Харк. держ. акад. дизайну і мистец. Харків, 2006. № 7. С. 3-8.
12. Вишеславський Г.А., Сидор-Гібелинда О.В. Термінологія сучасного мистецтва. Означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України. Париж- Київ, 2010. 416 с.
13. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ-ХХІ століть. Ін-т. проблем сучасн. м-ва Акад. мист-в України. Київ: ВХ [студіо], 2008.

14. Wanjiku N.J. Interactive Installations: Engaging Audiences through Participatory ART. *Research Output Journal of Arts and Management*, 3(1). 2024.20-23
15. Amelia Jones. "Body Art: Performing the Subject". Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998.
16. Claire Bishop. "Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship". London: Verso, 2012.
17. Boris Groys. *Art Power*. Cambridge: The MIT Press, 2008.
18. Приходько, А. В. Соціокультурна спрямованість радикальних напрямів мистецтва останньої третини ХХ століття (акціонізм). *Мистецтвознавчі зошити*, 26, 2014. С. 192–200.
19. Ложкіна А. Перманентна революція. *Мистецтво України ХХ – початок ХХІ століття*. Київ: ArtHuss, 2019. 544 с.
20. Nicolas Bourriaud. "Relational Aesthetics". Dijon: Les presses du réel, 1998.
21. Grant Kester. "Conversation Pieces: Community and Communication in Modern Art". Berkeley: University of California Press, 2004.
22. Schechner, Richard. *Performance Studies: An Introduction*. New York: Routledge, 2013.
23. Kershaw, Baz. *The Politics of Performance: Radical Theatre as Cultural Intervention*. London: Routledge, 1992.
24. Ольга Балашова, Лізавета Герман. *Що таке сучасне мистецтво?* Київ: ArtHuss, 2020.
25. Ганна Вінницька. *Переосмислення пам'яті у воєнному мистецтві України*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022.
26. Tisdall, Caroline. *Joseph Beuys*. Thames & Hudson, 1979.
27. Janusz Bałdyga. "Minimal Gestures and Balance." In: *Performance Art in Central Europe*, 2020.
28. Мартинюк, О. «Перформанс як спосіб мови тіла: Наталія Вишнявська та інші», *ArtUkraine*, №3, 2017.
29. Яців, Р. *Українське сучасне мистецтво: 1990–2020*. Львів: Апріорі, 2021.

30. Premonition: Ukrainian Art Now / ed. Booth-Clibborn. London, 2014.
31. Goldsworthy A. Time. London: Thames & Hudson, 2000. 204 p.
32. Beuys J. Energy Plan for the Western Man: Joseph Beuys in America. New York: Four Walls Eight Windows, 1993. 272 p.
33. Eliasson O. Ice Watch: Public Art and Climate Change. London: Tate Publishing, 2019. 180 p.
34. Глебова К. Екологічні теми в сучасному українському мистецтві: дослідження екологічного активізму у творчості групи «Р.Е.П.». Вісник Харківської академії дизайну і мистецтв, 2021, №12, с. 35–48.
35. П.Бевза, А.Гідора. Мистецтво довкілля. Україна 1989-2010. 2010, 200с.
36. RoseLee Goldberg. Performance live art since 60 s. London: Thames & Hudson, 2004. 239 с.
37. Uta Grosenick. Art Now. Nowy przegląd sztuki współczesnej: 81 artystów z całego świata. 2008.
38. Gustlin M., Gustlin R. Мистецтво інсталяції. Світова перспектива історії мистецтва: 1400 р. До XXI століття.
39. Вайда Мирослав. URL: <https://m17.kiev.ua/painters/vm/>
40. Абрамович І. 25 років присутності: українські художники. Київ: ArtHuss, 2022. 320 с.
41. Smithson R. The Collected Writings. Berkeley: University of California Press, 1996. 400 p.